

ROZWÓJ MOWY A DOJRZAŁOŚĆ SZKOLNA

opracowała Kamila Kwiecień – logopeda przedszkolny

Wielkim osiągnięciem człowieka jest umiejętność porozumiewania się za pomocą języka werbalnego. Znakami tego języka są słowa odnoszące się do przedmiotów myśli. Opanowanie języka polega na wyodrębnianiu wyrazów i reguł gramatycznych, które umożliwiają budowanie wciąż nowych zdań, zrozumiałych i poprawnych w swojej formie. Język werbalny umożliwia komunikowanie się pomiędzy nadawcą i odbiorcą, które polega na przesyłaniu i odbieraniu informacji.

Dziecko uczy się myśleć, mówić, słuchać i rozumieć w kontaktach z rówieśnikami i z osobami dorosłymi. Bez rozwijania tych umiejętności nie byłoby wzajemnego porozumiewania się i współdziałania. Dziecku łatwiej jest skupić się na mówieniu, niż na słuchaniu i rozumieniu innych, a zatem aby nauczyło się słuchać, musi przedtem samo doświadczyć bycia słuchanym i rozumianym, powinno odczuć, że dorośli z wielką uwagą odbiera to, co ono ma do przekazania i reaguje na treści tej wypowiedzi.

Kształtowanie języka obejmuje rozwijanie powiązanej mowy i umiejętność prowadzenia rozmowy, dbałość o bogactwo słownika, poprawność gramatyczną i wyrazistość wypowiedzi.

Rozwój mowy jest procesem, w którym współgrają czynniki biologiczne i społeczne, tzn. że zależy od wrodzonych właściwości organizmu człowieka, ale jest możliwy jedynie w kontakcie ze środowiskiem społecznym, z innymi ludźmi.

Proces ten przebiega pewnymi etapami i trwa kilka lat. Podstawą do sensownej pomocy i sterowania rozwojem mowy dziecka jest dokładna znajomość jego przebiegu i różnicowanie tego, co prawidłowe dla danego okresu rozwoju, a co może być sygnałem patologii. Trzeba wiedzieć np., kiedy dziecko ma jeszcze prawo seplenić, nie wymawiać „r”, a kiedy już powinno wypowiadać głoski poprawnie. Zarówno stawianie dziecku wymagań ponad jego możliwości rozwojowe, jak i lekceważenie sygnałów niedoborów, może przynosić szkodę.

W procesie kształtowania i rozwoju mowy dziecka można wyróżnić kilka okresów:

- okres melodii,
- okres wyrazu,
- okres zdania,
- okres swoistej mowy dziecięcej,
- dojrzałość szkolna / 6 rok/.

O rozwoju mowy pisałam w innym artykule, więc skupię się nad mową 6 – latka.

Dzieci w klasie „0” powinny prawidłowo wymawiać wszystkie głoski i budować proste zdania poprawne pod względem gramatycznym. Wypowiedź winna też posiadać właściwą linię prozodyczną / akcent, rytm, melodię /. Mowa dziecka w tym okresie uważana jest za istotny wskaźnik różnicujący dzieci na dojrzałe i niedojrzałe do podjęcia nauki szkolnej. Jej rozpoczęcie wprowadza radykalne zmiany w warunkach życia dziecka – musi ono sprostać nowym zadaniom związanym z rygiem szkolnym np. ograniczeniem spontanicznych wypowiedzi i swobody ruchów. Nierzadko dopiero w szkole dostrzegane są i uświadamiane dziecku zaburzenia artykulacji, które mają wpływ na rozumienie nowych i dłuższych słów.

Zatem dojrzałość szkolna / gotowość szkolna / jest to osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, który czyni je wrażliwym i podatnym na systematyczne nauczanie i wychowanie w klasie I.

„Wrażliwość” na naukę oznacza dostateczny stopień zainteresowania dziecka nauką w postaci i zakresie, w jakim podaje ją szkoła. Natomiast „podatność” to posiadanie przez dziecko umiejętności podporządkowywania się wymaganiom szkoły w zakresie skupiania uwagi na lekcjach, odrabiania zadań oraz zgodnego i harmonijnego współżycia z kolegami.

Rozwój intelektualny: siedmiolatek ma spory zasób wiadomości o otaczającym świecie. Wypowiada się swobodnie, płynnymi zdaniami. Potrafi opisać obrazek, opowiedzieć usłyszaną bajkę lub historię, która mu się przytrafiła. Wie, co jest ważne, a co może pominąć.

Rozwój fizyczny: dziecko powinno być na tyle rozwinięte i silne, aby podołać systematycznemu wysiłkowi, z jakim wiąże się wczesne wstawanie, chodzenie do szkoły, przebywanie w dużej grupie, odrabianie zajęć domowych. Ważna jest ogólna sprawność ruchowa oraz opanowanie precyzyjnych ruchów rąk i palców, które umożliwi naukę pisania.

Wśród siedmiolatków spotyka się takie, które wymagają szczególnego zainteresowania ze strony rodziców i nauczycieli. Są to dzieci, które:

Niechętnie włączają się do ruchowych gier i zabaw zespołowych, mają mało płynne nieskoordynowane i kanciaste ruchy, nie nadążają za innymi dziećmi w bieganiu,

- Czynności codzienne wykonują powoli i niezręcznie,
- Wykazują się słabą spostrzegawczością,
- Nie rozumieją poleceń, nie potrafią wyjaśnić znaczenia słów,
- Ubogo opisują oglądaną ilustrację,
- Mają trudności w uczeniu się na pamięć wierszy i piosenek,
- Posiadają mały zasób słów,
- Często mają wadę wymowy,
- Nie rozumieją historyjek obrazkowych, mają trudności w rozwiązywaniu rebusów, zagadek,
- Nie dokonują analizy i syntezy głoskowej krótkich słów,
- Nie wyodrębniają słów w zdaniu.

Jeżeli u dziecka występuje 1/3 wymienionych objawów, to jest to sygnał, iż tym dzieckiem należy się szczególnie zająć.

Każde z dzieci prezentuje indywidualną dojrzałość psychofizyczną, inny stopień dojrzałości emocjonalnej i społecznej. W klasie znajdują się dzieci o nieharmonijnym rozwoju, nadpobudliwe i zahamowane. Kiedy rozpoczyna się nauka czytania i pisania, pojawiają się pierwsze trudności w opanowaniu materiału programowego. Napotymane trudności powodują u dziecka wzrost napięcia

emocjonalnego, lęk przed szkołą, izolowanie się od rówieśników i wycofywanie się z aktywnego życia klasy, oraz nieuzasadnione trudności w nauce związane z koniecznością przystosowania się do tyłu nowych wymagań i sytuacji. Przejawy te są różne, czasami bardzo złożone i wtedy noszą nazwę kryzysu szkolnego.

W mowie objawia się to najczęściej niepełnością mówienia, gdyż rozwój mowy jest ściśle związany z całokształtem procesów rozwojowych, stąd defekt może być objawem zaburzeń różnych funkcji, np. lateralizacji, motoryki, ale też procesów psychicznych, emocjonalnych i społecznych.

Opanowanie mowy uzależnione jest od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych.

Dla prawidłowego kształtowania i rozwoju mowy konieczne jest prawidłowe funkcjonowanie:

- aparatu artykulacyjnego / wargi, język, podniebienie, policzki, uzębienie /,
- aparatu fonacyjnego / krtkań, gardło, jama nosowa /,
- oddechowego / płuca, oskrzela, tchawica /,
- ośrodkowego układu nerwowego,
- narządu słuchu.

Istotny jest także poziom rozwoju umysłowego i emocjonalnego oraz odpowiednie warunki środowiskowe i społeczne. Nieobojętny jest także stan zdrowia górnych dróg oddechowych oraz obciążenia dziedziczne. Wadliwe funkcjonowanie któregokolwiek z tych elementów komplikuje prawidłowe kształtowanie i rozwój mowy.

W grupie przyczyn zewnętrznych znajdują się ponadto czynniki pochodzenia środowiskowego / naśladownictwo / oraz brak zainteresowania rozwojem mowy ze strony opiekunów.

Istniejące wady wymowy mogą utrudniać naukę czytania i pisanie, dlatego konieczna jest ciągła i wnikliwa obserwacja rozwoju mowy dziecka, a w razie potrzeby konsultacja logopedyczna.

Literatura:

Demel G. „Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola”, WSiP, Warszawa 1994r.

Domaniewska T. „Osiągnięcie przez dzieci dojrzałości szkolnej”, [w „Podstawy pedagogiki przedszkolnej” red. M. Kwiatowska], WSiP, Warszawa 1991r.

Kozłowska K. „Wady wymowy możemy usunąć”, Kielce 1998r.

Nowak J. „Ćwiczenia usprawniające mowę”, Bydgoszcz 1995r.

Okoń W. „Słownik pedagogiczny”, PWN, Warszawa 1992r.

Przetacznik – Gierowska M., Makiello – Jerza G. „Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego”, WSiP, Warszawa 1992r.

Spionek H. „Zaburzenie rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne”, PWN, Warszawa 1975r.